

процесса вспомогательной школы. *Введение в историю олигофренопедагогики* / Под ред. А.И.Капустина. Донецк: Лебедь, 1966. С.10-20.

3. Хохліна О.П. Корекція розвитку в системі освіти дітей з особливими освітніми потребами. *Наукові перспективи* (Серія «Психологія»). №3(57) 2025. С.1572-1585.

4. Хохліна О.П. Поняття розвитку в системі психологічних знань. *Всеукраїнська наукова конференція «Костюківські читання», присвячена 125-річчю від дня народження Григорія Силовича Костюка: збірник матеріалів наукових доповідей* (м. Київ, 23 квітня 2025 року). Київ: Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України, 2025. С.163-170.

5. Хохліна О.П. Психолого-педагогічні основи корекційної спрямованості трудового навчання учнів з вадами розумового розвитку. Київ: Педагогічна думка, 2000. 288 с.

**Чеботарьова Олена Валентинівна,**  
доктор педагогічних наук, професор,  
завідувач відділу освіти дітей  
з порушеннями інтелектуального розвитку  
ІСПП імені Миколи Ярмаченка НАПН України,  
м. Київ, Україна

## **УДОСКОНАЛЕННЯ ЗМІСТУ ОСВІТИ ДІТЕЙ З ПОРУШЕННЯМИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО РОЗВИТКУ: ДОСВІД, ІННОВАЦІЇ, ПЕРСПЕКТИВИ**

За останнє десятиріччя зміст освіти дітей з особливими освітніми потребами зазнав кардинальних змін. Основними векторами його розвитку стали спрямованість на цінності демократичного суспільства, особистісний розвиток учнів, переорієнтація на набуття ключових компетентностей, необхідних людині у ХХІ столітті.

Забезпеченню реалізації права особистості на якісну шкільну освіту сприяли розроблені МОН України нормативні документи: Закон України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», «Концепція Нової української школи», «Державний стандарт початкової освіти», «Державний стандарт базової

середньої освіти» та ін. У нормативних документах наголошено на важливості всебічного розвитку кожного учня, його здібностей, компетентностей та наскрізних умінь відповідно до вікових та індивідуальних психофізичних особливостей і потреб, забезпечення оптимальних умов психічного розвитку усіх дітей без винятку [1].

Проблема удосконалення змісту освіти осіб з ООП є однією з ключових у наукових працях вітчизняних вчених (В. Засенко, С. Кульбіда, С. Литовченко, І. Омельченко, Л. Прохоренко, К. Тороп, О. Чеботарьова, Н. Ярмола та ін.). Автори розглядають навчально-методичне забезпечення як важливу складову ефективної реалізації освітнього процесу в умовах НУШ і вказують на його визначальне місце у підвищенні якості навчання та психолого-педагогічного супроводу осіб з ООП. Науковці та практики акцентують увагу на доцільності використання варіативних форм навчання в умовах воєнного стану в країні, широкому використанні інформаційно-комунікаційних технологій у дистанційному форматі навчання, використанні спеціальних корекційних методів та прийомів для підтримки пізнавальної діяльності дітей з ООП, наголошують на важливості дотримання спеціальних умов корекційно-розвивального супроводу учнів в умовах кризових викликів, окреслюють шляхи підвищення інформаційно-комунікаційної компетентності педагогів, які працюють з дітьми в умовах спеціального та інклюзивного навчання.

Серед осіб з особливими освітніми потребами діти з порушеннями інтелектуального розвитку становлять найуразливішу категорію дітей. Актуальним питанням сьогодення є розроблення інноваційних стратегій навчання учнів з порушеннями інтелектуального розвитку, підготовка їх до самостійної життєдіяльності та формування життєвої компетентності для успішної подальшої соціальної адаптації.

Метою освіти дітей з порушеннями інтелектуального розвитку є особистісне становлення учнів, розвиток їхніх пізнавальних здібностей, компетентностей та наскрізних умінь відповідно до вікових та індивідуальних психофізіологічних особливостей і потреб, формування цінностей та розвиток

самостійності, творчості, пізнавальної активності, що забезпечують їхню готовність до життя в демократичному суспільстві, продовження професійного становлення.

Реалізація цієї мети передбачає вирішення низки пріоритетних завдань, зокрема: забезпечення інноваційного змісту освіти шляхом розроблення сучасного навчально-методичного забезпечення на основі компетентнісного підходу, створення освітнього середовища, що передбачає доступність якісної освіти та успішну соціалізацію учнів.

Зазначимо, що з самого початку реформування освіти відповідно Концепції НУШ, науковці Інституту спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України включилися в роботу з оновлення змісту освіти, увійшли до робочих груп з розроблення типових та модельних навчальних програм для 1-4 і 5-10 класів для осіб з ООП та відповідного навчально-методичного забезпечення. Лише за останні чотири роки співробітниками відділу освіти дітей з порушеннями інтелектуального розвитку ІСПП імені Миколи Ярмаченка підготовлено близько 30 модельних навчальних програм, створено понад 20 підручників, які пройшли конкурсний відбір і рекомендовані МОН України до використання для учнів з особливими освітніми потребами. Здійснена значна робота з науково-методичного забезпечення освітнього процесу численними дидактичними матеріалами, методичними рекомендаціями та експериментальними розробками, які широко впроваджені в освітню практику і користуються попитом у вчителів спеціальних закладів загальної середньої освіти та закладів з інклюзивним навчанням.

Це передусім навчальні і методичні посібники, спрямовані на реалізацію компетентнісного підходу у шкільному навчанні, а також ті, що є складниками навчально-методичних комплектів з предмета, створення яких слід вважати дієвим засобом навчально-методичного забезпечення освітнього процесу[2; 3].

Зокрема, це практичні посібники, які роблено відповідно до нових модельних навчальних програм для учнів 5-10 класів з порушеннями інтелектуального розвитку (отримали Гриф МОН) на основі Державного

стандарту базової середньої освіти:

- Методичні основи корекційного навчання учнів з порушеннями інтелектуального розвитку: МАТЕМАТИКА;
- Методичні основи корекційного навчання учнів з порушеннями інтелектуального розвитку: ТЕХНОЛОГІЇ;
- Методичні основи корекційної навчання учнів з порушеннями інтелектуального розвитку: УКРАЇНСЬКА МОВА;
- Методичні основи корекційної навчання учнів з порушеннями інтелектуального розвитку: «ЗДОРОВ'Я, БЕЗПЕКА ТА ДОБРОБУТ»;
- Методичні основи корекційної навчання учнів з порушеннями інтелектуального розвитку: ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА;
- Методичні основи корекційної навчання учнів з порушеннями інтелектуального розвитку: ПРИРОДНИЧА ГАЛУЗЬ;
- Методичні основи психологічно супроводу батьків дітей ООП: ФОРМУВАННЯ РЕЗИЛЬЄНТНОСТІ.

Зміст інноваційних навчально-методичних комплектів для навчання учнів з порушеннями інтелектуального розвитку розроблено з урахуванням Концепції НУШ, основних досягнень спеціальної педагогіки і психології, наукових напрацювань у сфері зарубіжного та вітчизняного досвіду навчання дітей з різним ступенем порушеннями інтелектуального розвитку, основних напрямів соціалізації та соціально-трудової адаптації учнів означеної категорії. Розроблене програмне забезпечення освіти дітей з порушеннями інтелектуального розвитку забезпечується на основі реалізації корекційно-адаптаційних технологій розвитку мовлення, трудової, соціально-побутової, самообслуговуючої діяльності, особистісного, пізнавального, емоційно-ціннісного розвитку, формування здоров'язберезувальних навичок, математичних та природничих уявлень та ін.

У навчально-методичних посібниках висвітлено теоретичні та практичні засади підготовки учнів з порушеннями інтелектуального розвитку при вивченні основних навчальних предметів та інтегрованих курсів в процесі спеціально

організованого корекційно-розвивального навчання, розкрито питання змісту та методики викладання навчальних предметів у спеціальних закладах загальної середньої освіти та закладах загальної середньої освіти зі спеціальними класами. Авторами розглянуто завдання, принципи, форми, методи і засоби реалізації змісту освіти учнів з порушеннями інтелектуального розвитку, даються відповіді на актуальні питання щодо варіативності змісту у Новій українській школі та специфіки практико-орієнтованого викладання.

Посібники створено з метою надати педагогам, психологам, асистентам учителів, фахівцям інклюзивно-ресурсних центрів, а також батькам учнів з інтелектуальними порушеннями практичний інструментарій для організації навчання, що поєднує навчальні та корекційні компоненти. У них враховано особливості сприймання, пізнавальної діяльності, темпу опрацювання інформації та потребу в додатковій підтримці.

Матеріали посібника охоплюють основні педагогічні підходи, методичні принципи викладання навчальних предметів для учнів 5–10 класів з інтелектуальними порушеннями, приклади уроків, практико-орієнтовані завдання, а також інструменти для планування освітнього процесу. Окрема увага приділяється розвитку практичних умінь як основи для формування життєвої компетентності.

Автори акцентують увагу на висвітленні корекційно-розвивального потенціалу спеціальної освіти, зокрема вплив на розвиток мислення, мовлення, пам'яті, уваги, сенсомоторних та координаційних умінь, набуття життєво необхідних навичок та компетентностей учнями з порушеннями інтелектуального розвитку.

Посібники містять практичні рекомендації, календарно-тематичне планування, зразки уроків, інструкційні картки та цікаві дидактичні матеріали, що сприятимуть ефективній організації навчального процесу з урахуванням особливих освітніх потреб учнів. Навчально-методичні комплекти адресовано педагогам, психологам, фахівцям (консультантам) ІРЦ, батькам дітей з ООП, усім зацікавленим користувачам.

Отже, розроблене авторськими колективами науковців та практиків сучасне навчально-методичне та дидактичне забезпечення змісту освіти учнів з порушеннями інтелектуального розвитку є сучасним інноваційним ресурсом, що стане корисним у щоденній педагогічній діяльності, сприятиме формуванню ключових та предметних компетентностей школярів, допоможе зробити навчання доступним, змістовним і життєво важливим, а також підтримуватиме педагогів у їхній відповідальній освітній місії. Перспективним подальшим напрямом є забезпечення змісту профільної освіти школярів з ООП, розроблення програмного і корекційно-розвивального компонентів їхнього навчання.

### **Список літературних джерел.**

1. Чеботарьова, О. (2025). Нова українська школа: сучасний зміст та практики навчання учнів з особливими освітніми потребами. Особлива дитина: навчання і виховання, 117(1), 97–114. <https://doi.org/10.33189/ectu.v117i1.215>  
[https://ojs.csnukr.in.ua/index.php/Exceptional\\_child/article/view/215](https://ojs.csnukr.in.ua/index.php/Exceptional_child/article/view/215)
2. Комплект модельних навчальних програм для спеціальних закладів для дітей з порушеннями інтелектуального розвитку помірного та тяжкого ступеня (2022): Авт.: Чеботарьова О.В., Блеч Г.О., Гладченко І.В., Трикоз С.В., Сухіна І.В., Мякушко О.І., Бобренко І.В. та ін.) Режим доступа: <https://mon.gov.ua>;  
[https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/732307/1/%2B%D0%90%D0%BD%D0%BE%D1%82%D0%.pdf\\_](https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/732307/1/%2B%D0%90%D0%BD%D0%BE%D1%82%D0%.pdf_)
3. Чеботарьова О.В. Методичні основи корекційного навчання учнів з порушеннями інтелектуального розвитку: технології: практ. посіб. Київ: Інститут спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України, 2025. 170 с.